

спільстві, стратегії викладання і навчання. Звичайно, ці позиції є найрізноманітнішими, але кожна обрана учителем *практична філософія освіти* розширює кордони його розуму, а як стверджував А. Ейнштейн, «розум, одного разу розширивши свої кордони, ніколи не повертається в попередні». ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Малала Юсуфзай. Я — Малала. Історія незламної боротьби за право на освіту. Київ : Наш Формат, 2016.— 288 с.
2. Malala Yousafzai. United Nations Speech 2013 URL : http://www.un.org/News/dh/infocus/malala_speech.pdf.

Мороз Ірина Володимирівна,

науковий співробітник

відділу суспільствознавчої освіти

Інституту педагогіки НАПН України

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В УМОВАХ

ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В СТАРШИХ КЛАСАХ

В умовах інформаційного суспільства відбувається зміна парадигми філософії загальної середньої освіти, орієнтиром якої є формування особистості, що здатна творчо та критично мислити, самонавчатися та саморозвиватися й адаптуватися в сучасному соціумі. Одним з ефективних способів досягнення цієї мети є організація дослідницької діяльності учнів як на уроках історії, так і у позаурочний час. Залучення школярів до дослідницької діяльності дозволяє з успіхом вирішувати багато освітніх проблем — зокрема, пов'язані з індивідуальним підходом, рівневою диференціацією, створенням позитивної навчальної мотивації, професійною орієнтацією.

У ході дослідження теми «Методичні засади компетентісно орієнтованої історичної та громадянської освіти в ліцеї» теоретично обґрунтовано методичні умови застосування дослідницької діяль-

ності на основі компетентісно орієнтованого підходу в навчанні історії в старшій школі; розроблено методичні рекомендації вчителям щодо організації дослідницької діяльності учнів в процесі навчання історії.

Роль учителя в умовах дослідницького навчання історії полягає не стільки в передаванні готових знань учням, а в організації відповідного освітнього середовища, навчаючись у якому учень спирається на особистий потенціал та у процесі навчальної діяльності використовує знання, здобуті ним самим. В першу чергу, педагог має створити умови, що сприяють активізації дослідницької діяльності учнів, серед яких ми виділяємо такі:

- доброзичлива атмосфера в колективі, насамперед це вияв толерантності (прийняття вчителем різних ставлень (міркувань) учнів до визначеної проблеми та їхніх думок, повага до співрозмовника);
- поєднання індивідуальних і колективних форм навчання;
- ознайомлення учнів з раціональними прийомами пізнавальної діяльності;
- формування внутрішніх стимулів до навчання, самоосвіти;
- врахування індивідуальних психічних особливостей учнів;
- спрямування взаємодії на усунення психічних бар'єрів між учасниками діяльності.

В умовах дослідницького навчання вчитель не повинен вести учня «за руку» до готової чи завчасно підготовленої відповіді, а лише спільно з ним шукати рішення навчальної проблеми. Педагог в даному випадку виступає саме як носій досвіду організації діяльності, а не як джерело «знань в останній інстанції» [3].

Таким чином, обидві сторони взаємодії є суб'єктами, тобто активними учасниками процесу навчання. Педагог стає консультантом та помічником юного дослідника [3]. Зокрема, вчитель може надати консультативну допомогу учням під час дослідження суперечливих історичних питань, відбору та аналізу першоджерел тощо. Також педагог має заохочувати порівняльні дослідження, аналіз різних точок зору на певні історичні події, розвиваючи при цьому критичне мислення учнів [4].

В умовах дослідницького навчання вчитель має бути не стільки джерелом та інтерпретатором нової навчальної інформації про ту чи іншу історичну епоху, скільки має мотивувати та організувати самостійну пошукову діяльність учнів як на уроці так і в позаурочний час.

Таким чином, дослідницька діяльність — це процес спільної роботи учня й педагога з метою виявлення сутності досліджуваних історичних фактів, явищ і процесів. Проектуючи процес дослідницької діяльності важливим є наступні моменти:

- тема дослідження чи дослідницьке завдання мають бути цікавими для учня, але в той же час відповідати його пізнавальним можливостям та вимогам навчальної програми з історії;
- важливо, щоб учень чітко усвідомлював та розумів суть проблеми та умови дослідницького завдання, інакше процес пошуку їх розв'язання не матиме належного результату, навіть якщо він буде проведений учителем бездоганно;
- робота над вирішенням дослідницького завдання має проходити у співпраці вчителя та учня;
- розв'язання дослідницького завдання має приносити щось нове учню не лише у способі його розв'язання та надбанні нових знань, а й у пізнанні самого себе, у розкритті власного інтелектуального потенціалу [1; 2]. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Мієр Т.І. Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, Київ, 2014., 594 с. — укр.
2. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ, 2018, 96 с.
3. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению: учеб. пособ. Москва, 2006., 480 с.
4. Moroz P., Moroz I. Conceptual bases of the research activity in the process of teaching world history at the secondary school. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 3. С. 102–115.

Онаць Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу економіки та управління ЗСО
Інституту педагогіки НАПН України

КЕРІВНИК ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У матеріалах проекту Рекомендацій парламентських слухань «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки», на жаль, не зроблений аналіз та пропозиції щодо керівника закладу освіти, хоч він є ключовою фігурою в освіті і розвиток людського капіталу в конкретному закладі освіти, освітньому окрузі залежить від його професійної підготовки, нової процедури призначення, ставлення держави і суспільства, соціального захисту.

Наше дослідження показало, що забезпечення внутрішньої системи якості освіти залежить, насамперед, від керівника, а потім — від команди, яку він зможе зібрати і навчити. Для цього необхідно навчити керівника, бо він має стати відмінним режисером і лідером. Йому потрібно створювати умови, кардинально зменшити контроль і опіку над керівниками закладів освіти, надавши їм автономію. МОН України, органи влади всіх рівнів мають змінити своє ставлення до керівників і демонструвати всляку підтримку тим, хто працює успішно.

Управління сучасним закладом освіти потребує спеціальної менеджерської підготовки керівника — лідера. Отримати магістерську освіту за бюджетні кошти можуть обрані одиниці. Хто має можливість, навчається сам, але це ніяк не позначається на його заробітній платі тощо; відсутнє стимулювання праці керівника, мотивація до професійного зростання з боку держави і суспільства; надмірно культивуються тільки недоліки; є тільки безліч обов'язків і майже ніяких прав; звільнення з посади керівника не дозволяє йому не тільки брати участь у конкурсі на призначення на загальних підставах у цей же навчальний заклад, але і не гарантує йому роботу на іншій посаді у цьому ж закладі. Тому